

І.В.ШУЛЬЖЕНКО,
старший викладач кафедри
правових дисциплін Донецького
національного університету
економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ ЖІНОК – ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

На початку ХХ століття однією із сфер суспільної діяльності жінок стала правоохоронна діяльність і тому професія міліціонера нині не винятково чоловіча. У країнах Європейського Союзу 20-40% працівників правоохоронних органів – жінки. Вони нарівні з чоловіками виконують службові і професійні обов'язки [1, с.16]. Хоча в Україні участь жінок у органах правопорядку значно менша (8,5% [2]), вони також вносять суттєвий вклад у боротьбу з правопорушеннями та охорону громадського порядку.

Проблемою правового регулювання робочого часу жінок – працівників ОВС є наявність, як у загальному трудовому законодавстві, так і у спеціальному законодавстві про проходження служби в ОВС, певних колізій і недоліків, які призводять до низької якості правового регулювання професійної діяльності жінок, недостатнього їх соціального захисту, порушенню гендерного законодавства, а у підсумку і до незадоволення самих жінок – працівників ОВС своїм соціальним станом. Це незадоволення нерідко відбивається на якості виконання службових обов'язків, а у підсумку і на стані злочинності у державі.

Саме наявність суттєвих особливостей правового регулювання робочого часу жінок – працівників ОВС, а також недостатнє їх теоретичне дослідження послужило підставою для розробки даної проблеми.

Окремі сторони проблеми правового регулювання праці жінок – працівників міліції (поліції) досліджувались в працях Т.П. Андреященко, Т.А. Іванової, Л.М. Колодкина, В.Г. Кутушева, А.В.Фатули та інших. Але в незалежній Україні ще не проводилося дослідження, яке б визначало теоретичні основи особливостей правового регулювання робочого часу жінок – працівників ОВС України.

Метою статті є правовий аналіз чинного законодавства, яке здійснює правове регулювання робочого часу жінок – працівників ОВС, надання пропозицій щодо його удосконалення і перспектив подальшого розвитку.

Враховуючи наявність у жінок – працівників ОВС як загального так і спеціального трудо-правового статусу, при правовому регулюванні їх робочого часу у повній мірі застосовується принцип єдності і диференціації трудових правовідносин.

Єдність правового регулювання робочого часу жінок – працівників ОВС передбачає забезпечення для них, нормами трудового права, загальних юридичних гарантій у галузі правового регулювання робочого часу, передбачених для всіх осіб, що працюють за трудовим договором. Диференціація правового регулювання робочого часу жінок – працівників ОВС передбачає надання їм додаткових гарантій і застосування додаткових обмежень у процесі трудової діяльності (служби) з урахуванням специфіки професійної діяльності, статі та виконання материнської функції.

До правових гарантій у галузі робочого часу, передбачених для всіх осіб, що працюють за трудовим договором у тому числі і для жінок – працівників ОВС відносяться: обмеження максимальної тривалості робочого часу яка визначається виключно законами; підвищена оплата праці за несення служби у надурочний, нічний час, вихідні та святкові дні та право вибору компенсації за робочий час у вихідні, святкові та неробочі дні у вигляді підвищеної оплати праці чи надання іншого дня відпочинку; можливість залучення працівників ОВС до служби понад встановлену тривалість робочого часу, в дні щотижневого відпочинку та святкові дні

тільки у випадках передбачених законодавством; обмеження часу несення служби понад установлений законодавством робочий час, а також у дні щотижневого відпочинку та святкові дні.

Однією із важливіших конституційних гарантій у галузі регулювання трудових правовідносин є норма викладена у ст. 45 Основного Закону України, яка передбачає, що тільки законами визначається максимальна тривалість робочого часу [3].

Відповідно до Конвенції № 47 МОП „Про скорочення робочого часу до 40 годин на тиждень”, ратифікованою Україною 09.06.56 року, статті 50 КЗпП України, ч. 11 ст. 22 Закону України „Про міліцію” п. 43 Статуту ППСМ України нормальна тривалість робочого часу працівників ОВС України не може перевищувати 40 годин на тиждень.

Але відповідно до ч. 4 п. 21 Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ України (далі положення про проходження служби), працівники ОВС зобов'язані проходити службу там, де це викликано інтересами служби і обумовлено наказами прямих начальників [4].

Варто зазначити, що виконання працівниками органів внутрішніх справ (особливо оперативними співробітниками) своїх службових обов'язків щодо боротьби зі злочинністю дуже часто потребує прийняття невідкладних заходів за межами, встановленого законодавством робочого часу, і тому на практиці існує думка, що для працівників ОВС застосовується режим роботи з ненормованим робочим часом.

На наш погляд, для удосконалення правового регулювання робочого часу працівників ОВС необхідно встановити в Положенні про проходження служби можливість застосування режиму ненормованого робочого часу для деяких керівних працівників органів внутрішніх справ. А також на рівні відомчого наказу закріпити перелік посад проходження служби на яких передбачено режим роботи з ненормованим робочим часом.

Незаперечним є той факт, що несення служби працівниками ОВС понад

установлену тривалість робочого часу, а також у вихідні та святкові дні потребує певної компенсації. Така компенсація передбачає підвищену оплату праці.

Відповідно до ч. 12 ст. 22 Закону України “Про міліцію” [5] та п. 21 Положення про проходження служби оплата праці працівників ОВС у надурочний, нічний час, у вихідні та святкові дні провадиться відповідно до вимог законодавства [4].

Порядок оплати надурочних робіт працівників ОВС України регламентується Постановою Кабінету Міністрів України “Про порядок компенсації особам рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ за службу понад встановленого законодавством робочого часу, а також в дні щотижневого відпочинку та святкові дні” від 14.01.91 р. № 197 [6].

Диференціація правового регулювання робочого часу жінок – працівників ОВС за таким критерієм як специфіка професійної діяльності здійснюється: шляхом застосування певного правового примусу; шляхом особливості компенсації оплати праці за несення служби у надурочний та нічний час; шляхом спеціальних умов та підстав залучення працівників ОВС до служби понад встановлену тривалість робочого часу, в дні щотижневого відпочинку, святкові дні та у нічний час.

Правовий примус при диференціації правового регулювання робочого часу жінок – працівників ОВС України проявляється у тому, що працівник міліції, незалежно від спеціального звання, займаної посади, статі, при особливих оперативних умовах, не має права без поважних причин відмовитися від виконання службових обов’язків понад встановлений законодавством робочий час, у дні щотижневого відпочинку та святкові дні.

Такий висновок можна зробити виходячи з норм викладених у ч. 12 ст. 22 Закону України “Про міліцію” та п. 21 Положення про проходження служби, які передбачають, що у необхідних випадках особи рядового і начальницького складу несуть службу понад встановлену тривалість робочого часу, а також у вихідні та святкові дні [5; 4].

На виконання Постанови Кабінету Міністрів України “Про порядок компенсації особам рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ за службу понад встановленого законодавством робочого часу, а також в дні щотижневого відпочинку та святкові дні” від 14.01.91 р. № 197, Наказом МВС від 17. 12. 91 року № 530 була затверджена Інструкція про порядок залучення працівників ОВС до несення служби понад встановлений законодавством робочий час, у дні щотижневого відпочинку і святкові дні та надання відповідних компенсацій (далі Інструкція).

Згідно з даної Інструкцією, до несення служби понад встановлений законодавством робочий час, у дні щотижневого відпочинку та святкові дні особи рядового та начальницького складу органів, підрозділів та навчальних закладів МВС України можуть залучатися для виконання невідкладних завдань з боротьби зі злочинністю і охорони громадського порядку при особливих оперативних умовах.

Відповідно до п. 2 зазначеної Інструкції під діями працівників ОВС за особливих оперативних умов слід розуміти: участь у проведенні заходів з розкриття тяжких злочинів, розшуку особливо небезпечних злочинців, звільненню заручників, попередженню та ліквідації масових безладь і групових дій які порушують роботу транспорту, зв'язку, підприємств, установ і організацій, ліквідації наслідків стихійних лих, аварій, катастроф, епідемій чи епізоотій, а також виконанню інших невідкладних робіт від терміновості виконання яких, залежить нормальне функціонування органів внутрішніх справ [7].

Тобто ці дії відносяться до основних обов'язків працівників ОВС і працівники міліції зобов'язані їх виконувати понад встановлений законодавством робочий час, у дні щотижневого відпочинку та святкові дні.

Але виходячи із норм викладених у п. 17 Положення про проходження служби, яка передбачає, що вагітні жінки і матері з числа осіб рядового і начальницького складу користуються всіма правами і пільгами встановленими законодавством, а також статті 176 КЗпП України, яка

забороняє залучення вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні і направлення їх у відрядження можна зробити висновок, що вище перераховані категорії жінок – працівників ОВС не можуть залучатися до несення служби понад встановлену тривалість робочого часу, а також у вихідні та святкові дні навіть при особливих оперативних умовах.

Відповідно до змісту ст. 177 КЗпП України можна зробити висновок, що забороняється, навіть якщо це необхідно в інтересах служби, залучати до надурочних робіт і направляти у відрядження жінок – працівників ОВС, що мають дітей віком від трьох до чотирнадцяти років або дітей-інвалідів без їх згоди.

Особливості компенсації оплати праці за несення служби у надурочний та нічний час працівників ОВС України передбачені Інструкцією про порядок залучення працівників ОВС до несення служби понад встановлений законодавством робочий час, у дні щотижневого відпочинку і святкові дні та надання відповідних компенсацій, затвердженої Наказом МВС від 17. 12. 91 року № 530 (далі Інструкція) [7].

Відповідно до вищевказаної Інструкції оплата служби у надурочний час здійснюється за перші дві години – у полуторному розмірі, а за наступні години – у подвійному розмірі, але не повинна перевищувати 120 годин на рік [7].

Варто зазначити, що у даному випадку положення відомчого законодавства погіршує становище працівників ОВС порівняльно з загальним законодавством про працю, тому що відповідно до ч. 1 ст. 106 КЗпП України [8] та ст. 12 Закону України „Про оплату праці” [9] за погодинною системою оплати праці робота в надурочний час оплачується в подвійному розмірі годинної ставки.

Таким чином, враховуючи положення ст. 9 КЗпП України „Недійсність умов договорів про працю, які погіршують становище працівників” ми вважаємо норму викладену в Наказі МВС від 17. 12. 91 року № 530, яка

передбачає, що оплата служби у надурочний час здійснюється за перші дві години – у полуторному розмірі, такою що погіршує становище найманих працівників порівняно з законодавством України про працю. І пропонуємо привести її у відповідність до ч. 1 ст. 106 КЗпП України. Тобто оплачувати працю співробітників ОВС в надурочний час подвійному розмірі годинної ставки.

Відповідно до ст. 108 КЗпП України [8], Інструкції про порядок додаткової оплати праці працівників органів внутрішніх справ України за працю в нічний час, затвердженої наказом МВС України від 30.04.92 р. № 235 [10] працею у нічний час вважається виконання особами рядового та начальницького складу ОВС, підрозділів та установ навчальних закладів МВС України службових обов'язків у період з 22 до 6 годин. Доплата за працю в нічний час здійснюється у розмірі 35 % посадового окладу за кожен час роботи.

Відповідно до Наказу МВС № 530 від 17.12.91 року спеціальними умовами залучення працівників ОВС до служби понад встановлену тривалість робочого часу та служби в дні щотижневого відпочинку та святкові дні є невідкладні завдання з боротьби зі злочинністю і охорони громадського порядку [7].

Вищевказаний Наказ передбачає, що спеціальними підставами для залучення працівників міліції до надурочних робіт чи служби в дні щотижневого відпочинку та святкові дні є: письмові накази керівників органів внутрішніх справ; графіки нарядів, чергувань, затверджені керівниками органів внутрішніх справ; для водіїв співробітників – вказівки в маршрутному листку, зроблені начальником (командиром) органу (підрозділу) внутрішніх справ, в розпорядженні якого знаходиться даний автомобіль [7].

Відповідно до п. 2 Інструкції про порядок додаткової оплати праці працівників органів внутрішніх справ України за працю в нічний час, яка була затверджена наказом МВС України від 30.04.92 р. № 235 [10]

виконанням службових обов'язків у нічний час вважається: несення служби у складі наряду чергової частини, караулу, зміни, екіпажу патруля, контрольного пункту, поста, слідчо-оперативної чи оперативно-пошукової групи, підрозділу швидкого реагування; виконання функцій з контролю за роботою сил та засобів органів внутрішніх справ, що залучені до охорони громадського порядку, а також технічним становищем транспорту автотранспорту та міського електротранспорту; участь в навчаннях та перевірочних заняттях.

Підставами для несення служби в нічний час вважаються: графіки нарядів, чергувань, затверджені керівниками органів внутрішніх справ; плани проведення навчань та профілактичних заходів; письмові накази керівників органів внутрішніх справ. Треба зазначити, що в наказі керівник ОВС вказує причини, які обумовили необхідність залучення працівників міліції до служби в нічний час, перелік співробітників, що залучаються до виконання служби, тривалість такої служби.

У невідкладних випадках керівники органів внутрішніх справ можуть віддавати накази про залучення працівників до служби в нічний час і в усній формі з подальшим письмовим оформленням відповідних документів в термін не більше 3-х днів.

Доплата за службу в нічний час проводиться в розмірі 35% посадового окладу. Часова ставка розраховується шляхом ділення посадового окладу на кількість годин за календарем у даному місяці.

У випадках коли служба в нічний час співпадає на святковий чи вихідний день, чи виконується у надурочний час, за який відповідно до наказу МВС України № 530 від 17.12.91 р. здійснена оплата в більш високих розмірах, доплата за службу в нічний час не здійснюється.

Диференціація, правового регулювання робочого часу жінок – працівників ОВС, за таким критерієм як стать працівника та виконання материнської функції здійснюється шляхом надання жінкам спеціальних

правових гарантій у вигляді пільг та переваг та шляхом застосування заборон і обмежень передбачених у чинному законодавстві.

Гарантії, що надаються жінкам – працівникам ОВС у галузі робочого часу поділяються на загальні, передбачені для всіх жінок – працівників ОВС та додаткові, передбачені для жінок – працівників ОВС, що виконують материнську функцію.

Відповідно до статті 3 Кодексу законів про працю України та п. 17 Положення про проходження служби [4] на жінок – працівників ОВС розповсюджуються спеціальні гарантії щодо правового регулювання праці у тому числі, у галузі правового регулювання робочого часу.

Диференціація правового регулювання робочого часу жінок – працівників ОВС за таким критерієм, як стать здійснюється шляхом обмежень нормами, що містяться у статті 175 КЗпП України. Відповідно до вказаної статті, залучення жінок до робіт у нічний час не допускається, за винятком тих галузей народного господарства, де це викликається особливою необхідністю і дозволяється як тимчасовий захід.

Диференціація правового регулювання робочого часу жінок – працівників ОВС за критерієм виконання материнської функції здійснюється шляхом заборон нормами, що містяться у статтях 55 та 176 КЗпП України. Вказані норми забороняють залучення вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років, до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні і направлення їх у відрядження.

Диференціація правового регулювання робочого часу жінок – працівників ОВС за вищевказаним критерієм здійснюється, також, шляхом обмежень нормами, що містяться у статті 177 КЗпП України. Дані норми обмежують залучення жінок, що мають дітей віком від трьох до чотирнадцяти років або дітей – інвалідів, до надурочних робіт і направлення їх у відрядження.

Диференціація правового регулювання робочого часу жінок працівників ОВС, за критерієм виконання материнської функції,

здійснюється шляхом надання гарантій у вигляді пільг та переваг нормами, що містяться у ст.ст. 178 „Переведення на легшу роботу вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років”, 185 „Надання вагітним жінкам і жінкам, які мають дітей віком до чотирнадцяти років, путівок до санаторіїв та будинків відпочинку і надання їм матеріальної допомоги” та 56 КЗпП України „Неповний робочий час”.

Враховуючи вищевикладене можна зробити висновок, що особливості правового регулювання робочого часу жінок – працівників ОВС полягають у специфічних критеріях диференціації правового регулювання (специфіка професійної діяльності працівника ОВС, стать та виконання материнської функції), яка здійснюється різними правовими способами (примус, заборона, обмеження та гарантії у вигляді пільг та переваг). Така диференціація здійснюється як загальним законодавством про працю, так і спеціальним законодавством про проходження служби в ОВС України.

Використана література:

1. Методичні матеріали навчальних тем із соціально-гуманітарної підготовки рядового та молодшого начальницького складу органів і підрозділів внутрішніх справ України на 2005-2006 навчальний рік // Іменем закону. – 2006. - № 16. – С. 1-16.

2. Річний звіт “Про якісний склад кадрів прийнятих та звільнених працівників за формою № 3” за 2005 рік по УМВС України в Донецькій області.

3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - №30. - Ст. 141.

4. Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ Української РСР: Постанова Кабінету міністрів УСРС від 29 липня 1991 р. № 114 // Збірник нормативних актів України з питань правопорядку. – К., 1999. – С. 438 - 464.

5. Закон України «Про міліцію» від 20. 12. 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 4. – Ст. 20.

6. Постанова Кабінету Міністрів України “Про порядок компенсації особам рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ за службу понад встановленого законодавством робочого часу, а також в дні щотижневого відпочинку та святкові дні” від 14.01.91 р. № 197 // <http://zakon/rada/gov/ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

7. Інструкція про порядок залучення працівників ОВС до несення служби понад встановлений законодавством робочий час, у дні щотижневого відпочинку і святкові дні та надання відповідних компенсацій: Наказ МВС України від 17.12.91. р. № 530.

8. Кодекс законів про працю України: затв. Законом УРСР від. 10.12.1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. - № 50. – Ст. 375.

9. Закон України «Про оплату праці» від 1 травня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 17. – Ст. 121.

10. Інструкція про порядок додаткової оплати праці працівників органів внутрішніх справ України за працю в нічний час: Наказ МВС України від 30.04.92 р. № 235.

Відомості про автора

Шульженко Ігор Владиславович старший викладач кафедри правових дисциплін Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського.

роб. 8 (062) 95-34-47

моб. 8-050-47-47-965

дом. 8 (062) 335-91-70

Донецьк-83050, пр-т. Театральний буд. 24 кв. 4